

שקלים ט

משה שווערד

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קט"א

אמר רב חסדא רביעית של תורה אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע כדנתיא ורחץ במים את כל בשרו

2. תוספות פסחים דף קט"א

ולפי תלמוד שלנו החשבון מכוון אבל על גירסת ירושלמי דקאמר אצבעים על אצבעים ברום אצבע ומחצה ושליש אצבע וכן עשה הפייט ועל גובה חסר שתות מאצבעים והכל א' קשה כי לפי שיעור המקוה אינו מכוון וי"ל דבירושלמי איירי באצבעות

צפוריית והכא במדבריי ואצבעים וחצי וחומש הם י"ו שתותים וחומש שתות באו לירושלים נכנס הכל בי"ג שתותים וחצי באו לצפורי נכנס הכל בי"א שתותים וחצי שתות שהם אצבעים חסר שתות ונשאר רביע שתות בתלמוד שלנו יתר וכמו כן צריך למעט מרוחב כי בתלמוד שלנו מיירי במרובעות וירושל' בעגולות כמו שיסד הפייט הכוס סובב אצבעים על אצבעים סובב משמע עגול ואצבעים על אצבעים עגולות עולה לאצבעים על [אצבע] וחצי דמרוכב יתר על העיגול רביע ואצבעים על אצבעים מרובעות מדבריות נכנסות באצבעים על אצבעים עגולות צפוריות ויש בעגולות יותר ד' שתותי שתות שהוא אחד מתשעה חסר ממנו רביע שתות הנשאר בגובה שהוא אחד מכ"ד יסאר שיעור הירושלמי יתר בדבר מועט ולחומרא לא דקא [עוד] מפרש דבירושלמי איירי בעגולות שיוכל לרבע אצבעים על אצבעים מתוכם דהוי תלתא טפי כדאמר ריבועא מגו עיגולא פלגא פירוש פלגא של ריבוע הפנימי וכשתסיר שליש מגובה שהם י"ג חומשין וחצי ישארו ט' חומשין שהם אצבעים חסר חומש והתם נקט חסר שתות נקט כפי הירושלמי והירושלמי לא דק לחומרא והא דיסד הפייט (שם) לריבוע כוס ישועות לא שהוא מרובע אלא קאמר שאותו רביעית מוכן לד' כוסות של פסח שניתקנו כנגד גאולה וישועה:

3. רמב"ם יד החזקה - הלכות שקלים פרק ב

(י) כשיכנס התורם לתרום לא יכנס בבגד שאפשר להחכות בו כסף ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפלה ולא בקמיע שמא יחשדו אותו העם ויאמרו החביא ממעות הלשכה תחתיו כשתרמה ומדברים היו עמו משעה שיכנס ועד שעה שיצא כדי שלא יתן לתוך פיו ואע"פ שזוהרים כל כך עני או מי שהוא נבהל להון לא יתרום מפני החשד שנאמר (במדבר ל"ב) והייתם נקיים מה' ומישראל. [השגת הראב"ד - ואע"פ שזוהרים כך עני או מי שנבהל להון לא יתרום א"א כתב זה מפני שראה בירושלמי (פ"ג סה"ב) קוויץ לא יתרום ונדמה בלבו שהוא עני או נבהל להון מן ויקוצו או מן קצתי בחיי ואינו כן אלא בעל שיער מן קווצותיו תלתלים שמא יחביא בשערן]:

4. שו"ת חתם סופר חלק ו - ליקוטים סימן נט

עתקתני בדבריך ובגלגולי סבותיך אשר לא הי' לי לנחת ודע בני ותלמידי שי' כי כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה והייתם נקיים מה' ומישראל וב' חובות אלו נקיות מה' יתב' והנקיות מישראל עמו הם שני רוכבי' צמדים על גבנו ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון היינו ידי שמים יותר הרבה ויותר מלצאת ידי הבריות כי הם חושבים מחשבות זרות ונושאי' ונותני' מוזרי' בלבנה ועונשו יותר קשה מאד מאד עד לאין מספר ממי שאינו יוצא ידי שמים ח"ו והוא מש"ס ס"פ יה"כ בענין חלול ה' דאין לו כפרה כלל ר"ל ושיעור ח"ה = חלול ה' = כגון רב דשקיל בשרא ולא יהיב דמי לאלתר ובעו"ה שכיח בדברי הבריות למדן כזה יעשה דבר זה והוא שגור בפיהם ואפילו על חשד סברא בעלמא אי נמי הי' אותו הלמדן עושה כשורה ויצא ידי שמים בכל יכולתו בחיק האפשרי אלא שלא נזהר עד שטעו בו אלו שותי שכר ועשאוהו מנגינותם הרי הוא כבר נלכד במצודתם על זה ידון כל הדו"ל והכתוב צווח הרכבת אנוש לראשון.

ואני הרהרתי כמה פעמים אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו ואולי על זה כייל שהע"ה אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא רצונו לומר שאפי' בעשייתו כל טוב א"א שלא יחטא עכ"פ באופן השני הנ"ל ביציאת ידי הבריות. ואינני כדי להזכיר אבותינו הקדושים מ"מ תורה היא וחוכך אני בבני גד וראובן אשר עליהם נאמר מקרא זה והייתם נקיים ועפ"י עצת מרע"ה שהי' עפ"י ה' עשו את שלהם לנקות עצמן והוא במה שיצאו חלוץ י"ד שנים לפני צבא המלחמה ומ"מ לא יי"ח = יצאו ידי חובה = המקרא הזה בשלימות כי לא על חנם גלו ראשונה לפני כל השבטי' וקראו חז"ל עליהם מקרא הזה נחלה מבוהלת בראשונה אחריתה לא תבורך עיי' ברבבה פ' מטות.

5. רמב"ם יד החזקה - הלכות שקלים פרק ב

(ז) שלש קופות הקטנות שהוא תורם בהם ומוציאן לחוץ כתוב עליהן אלף בית גימל כדי שיסתפקו מן הראשונה עד שתכלה ואחר כך מסתפקין מן השניה ואחר כך מסתפקין מן השלישית ותורם ראשונה מן הקופה האחת הגדולה ומחפה אותה הגדולה במטפת ותורם השניה מהקופה הגדולה השניה ומחפה אותה הגדולה במטפת ותורם השלישית מהקופה הגדולה השלישית ומחפה אותה במטפת כדי שתהיה ניכרת שבה סיים ויתחיל ממנה בתחלה בפעם שניה כשיכנס קודם עצרת ותורם הראשונה מן הגדולה שהיתה מגולה ומחפה אותה ותורם השניה מן הגדולה שתרם ממנה בראשונה תחלה ומחפה אותה ותורם השלישית מן הגדולה הסמוכה לה ואינו מחפה אותה כדי שיתחיל ממנה בתחלה בפעם שלישית כשיכנס בתשרי עד שנמצא תורם ראשונה ושניה ושלישית הקטנות מכל אחת ואחת מן הגדולות. [השגת הראב"ד - עד שנמצא תורם תחלה ראשונה ושניה ושלישית הקטנות מכל אחת ואחת מן הגדולות א"א שפת יתר הוא זה ואין דרך המשנה שקלים (פ"ג מ"ד) כן]:

(ח) כשהוא תורם שלש קופות אלו תורם את הראשונה לשם ארץ ישראל והשניה לשם הכרכין המוקפין לה ולשם כל (ארץ) ישראל והשלישית לשם בבל ולשם מדי ולשם המדינות הרחובות ולשם שאר כל ישראל:

(ט) כשהוא תורם מתכוין לתרום על הגבוי שיש בלשכה ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשכה ועל העתיד לגבות כדי שיהיו אלו השקלים שהוציאן להסתפק מהן כפרה על כל ישראל וכאילו הגיעו כל שקליהן ללשכה ונתרמה מהן תרומה זו:

6. ר' עובדיה מברטנורא מסכת שקלים פרק ג

תרם את הראשונה ומחפה בקטבלאות - תרומה ראשונה שהיתה בפרוס הפסח. לאחר שתורם אותה היה מכסה כל השקלים הנשארים בלשכה בקטבלאות דהיינו עור שלוק, כדי שיתנו עליו השקלים שיביאו ממדינות שסביב ארץ ישראל שלא יכלו להביא קודם הפסח, ומביאים מפסח ועד עצרת ונותנים אותם על גבי הקטבלא כדי שיתרום מהן בפרוס העצרת ולא יתרום מן הדבר שתורם כבר בפרוס הפסח. ואחר שתורם בפרוס העצרת חזר וכסה כל המעות שבלשכה בקטבלאות, ונותנין עליהם כל השקלים המביאים מבבל וממדי ומן המדינות הרחוקות, ותורמין מהן בפרוס החג. ועוד לא היה מחפה, שאין עוד תרומה אחריה:

הראשונה לשם ארץ ישראל - שהם שלחו שקליהם תחלה, שהאחרים עדיין לא הביאו:

לשם הכרכים המוקפים - הסמוכים. כמו עמון ומואב וכיוצא בהן. ודוגמתו לתרום שלא מן המוקף [גיטין ל], אין מקיפין בבועי [חולין מו]. **ומ"מ בכל פעם ופעם היו תורמין על שם כל ישראל, על הגבוי ועל העתיד לגבות. ולא הזכיר התנא חלוקי מקומות הללו אלא להודיעך שתקנו שלשה פרקים אלו לפי שאז יתקבצו כל שקלי ישראל:**

7. ספר מקדש דוד - קדשים - סימן יט

(י) ובחטאות הציבור דאיפלו ר"י ורבנן אי אזלי למיתה אמרינן בתמורה (ט"ו ע"ב) ובהוריות (ו'). דחטאת שמתה בעליה ודאי ליתא בציבור לפי שאין הציבור מתים ואמרינן דנפקא לן משעירי הרגלים ור"ח דאמר רחמנא אייתינהו מתרומת הלשכה ודילמא מתו מרייהו דהנהו זוזי כו' ופ"י הרא"ש ז"ל בהוריות דדילמא מתו אותן ששקלו השקלים שלקחו בהם אותם השעירים וכתב שם דמוקימין אותם השוקלים בחזקת חי ונראה מזה דבר חדש דאע"ג דבקרבת ציבור יד כולן שוה מ"מ לענין חטאת שמתה בעליה חשיבי בעלים אותם שבעד שקליהם נלקחו החטאות דחשיבי בעלים טפי בהקרבת משאר אינשי וקצת תימא הוא [והנה בזה אתי שפיר טפי הא דאמרינן בשקלים (פ"ג משנה ג') של בית ר"ג נכנס ושקלו בין אצבעותיו וזורקו לפני התורם והתורם מתכוין ודוחפו לקופה ומקשינן ע"ז בהירושלמי שם אילו היו ב' כריים ותרם מן אחד מהם על חברו שמא לא פטר את חברו כלומר דאף דאם לא יגיע שקלו לקופה ג"כ נפטר ומשנינן הנחת רוח הוא להן שלא יהא קרבן מתקרב אלא משלהן תחילה ע"ש ולפ"ז אתי שפיר טפי דאע"ג דכולהו מתכפרי בקרבנות ציבור מ"מ מי שבעד שקלו נלקח הקרבן חשיב בעל הקרבן טפי וזה הנחת רוח להם שהם בעל הקרבן] וקצת יש להוכיח כן מההיא דהעיד בן בוכרי שקלים (פ"א מ"ד) דכל כהן ששוקל אינו חוטא כו' אלא שהכהנים דורשין מקרא זה לעצמן כל מנחת כהן כליל תהיה ואם ישקלו עומר ושתי הלחם ולחם הפנים איך יהיו נאכלים ואע"ג דאפילו אם אין הכהנים שוקלין מ"מ הרי ודאי יש להם חלק בקרבנות ציבור ומתכפרין כשאר ישראל ומוכה דלענין שיקרא מנחת כהן דכליל הוא דוקא אם נלקחו בשקליהן ממש דמיקרי בעלים טפי וה"נ אפשר כן לענין חטאת שמתה בעליה:

8. תוספות מסכת קידושין דף נד עמוד א

מועלין בחדתין ואין מועלין בעתיקין כו' - ... ואם לא מספקא תרומה שלישית עד ניסן בהא פליגי התם (שם ו.) ת"ק סבר יחזור ויתרום פ"י מחדתין שבאו בין סוכות לפסח אבל מן השיריים שנשתיירו לאחר שנתמלאו הקופות אין תורמין לעולם ור"מ סבר יקח מן השיריים ומאותן שבאו אחר שכלו שלשה פרקי התרומה דהיינו בין סוכות לניסן

9. מהרש"א חידושי הלכות מסכת קידושין דף נד עמוד א

תוס' בד"ה מועלין בחדתין כו' ... ואהא כתבו התוספות דקאמר התם שלמה שלישית כלומר שכלו כל שלש קופות שמתרומה שלישית בתוך ששה חדשים שמתשרי עד ניסן חוזר למה שנשאר בג' הקופות של תרומה שניה כלו גם אלו חוזר למה שנשאר מג' קופות של תרומה ראשונה כלו גם אלו יחזור ויתרום מאותן שקלים שהביאו מתשרי עד ניסן אבל מהרש"ל לא הבין השמועה כך אלא דראשונה ושניה ושלשית קאי על הקופות בתרומה אחת ולפי הבנתו הגיה בדברי התוספות ואין טעם לפירושו למה חוזר מתחילה מקופה ראשונה לשניה ומשניה לשלישית כיון שכולו מתרומה א' ועוד שאר דחוקים ואין להאריך כי הדברים ברורים כמ"ש בלי הגה"ה וכפי' הרע"ב שם ודו"ק:

10. תוספות עבודה זרה דף כ/ב

עונה מביאה לידי יראת חטא - בירושלמי דשקלים גריס איפכא יראת חטא מביאה לידי ענוה וקא סבר כרבי יהושע בן לוי דבסמוך דאמר עונה גדולה מכולם והקשה ר' יהודה מפרי"ש דאמרינן במדרש שלשה דברים שקולים זה כזה יראת חטא חכמה עונה וי"ל דה"ק דלא סגי' להא בלא הא יראה בלא חכמה וחכמה בלא יראה ושתייהם בלא עונה וענוה בלא שתייהם:

11. מהרש"א על עבודה זרה דף כ/ב

גמ' תנו רבנן ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר וכו' תורה מביאה וכו'. וקשה מה ענין מדרגות הללו שיבואו בהדרגה זו בזה אחר זה ... והנראה דמעלות המדות לא יבואו כ"א בהדרגה ממעלה למעלה כדאמרינן בכמה דוכתינן ולא ע"ה חסיד ולא כל הרוצה ליטול את השם יטול ... ולזה נתכוין ר' פנחס שחשב כאן י' מדרגות במעלות המדות כי כן הוא מדותיו ית' ב"ה כמאמר ספר יצירה עשר ...

12. תוספות יבמות דף קכב/א

של עזיקה - פי' בקונטרס מפרדס מעוזק ומשומר ושביעית הוא וקשה לו אי (משומר) קודם הביעור לעולם מותר ואין נראה לר"ת דהא בהדיא תניא בת"כ ואת ענבי נזיריך לא תבצור מן המשומר אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר וא"ת דתניא בת"כ ובפרק הבית והעליה (ב"מ קיח.) שומרי ספיחים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה קרי כאן ממשקה ישראל מן המותר לישראל ומשומר אסור לישראל כו' כדפי' ואר"י שלא היו שומרין אותן אלא מונעים רגלי בהמה משם ומודיעין לבני אדם שהם לצורך ומופקר נמי לא שרי לבצור אלא ע"י שינוי ובת"כ דקתני מן המשומר אי אתה בוצר היינו אפי' על ידי שינוי ומן המופקר אתה בוצר היינו כלומר אוכל:

13. משנה למלך הלכות שקלים פרק ד הלכה ו

...ועוד נ"ל לומר דאף למאן דאית ליה דלא חיישינן דלמא לא ימסרם יפה מודה דלא מהני מה שאומר שאין בדעתו לקנות משום דאני סבור דטעמא הוא משום דאף דנימא שבלבו אינו מוסכם מ"מ מהני המסירה דהא קי"ל דדברים שבלב אינם דברים כדאיתא בכמה דוכתי. וליכא למימר דהא דאמרינן דאינם דברים הוא משום דלא מהימן לומר דבלבו היה הפך מה שהוציא בפיו אבל באיסור חיישינן מספק. הא ליתא כדמוכח מההיא דאמרינן בקדושין ובכולן אע"פ שאמרה בלבי היה להתקדש לו אעפ"כ אינה מקודשת ומדלא אמרינן שתהיה היא אסורה בקרוביו ש"מ דאפילו לקולא אמרינן דדברים שבלב אינם דברים. (א"ה עיין מ"ש הרא"ש נדרים (דף כ"ח) והתוס' שם דדברים שבלב המוכיחין הויין דברים דכיון דאנן סהדי הו"ל כאלו פירש בהדיא ולא הוו דברים שבלב. והנה הכא פירש"י שנוח לו שיקרבו משלו. ועיין מוהר"ם בספר המפה ח"מ סי' ר"ז דבמתנה הויין דברים יע"ש ועיין גופי הלכות סי' קל"ו). ומאי דקאמר ר"י לא חיישינן שמא לא ימסרם יפה הכונה היא דליכא למיחש דלמא לא מסר יפה משום דאפילו אם לא מסר להו בלבו מהני משום דדברים שבלב אינם דברים. אבל באומר שאין דעתו לקנות אף ר"י מודה דחיישינן דלמא יהיה דעתו לקנות וכדכתיבנא דספק איסור הוא וחיישינן. הן אמת דלרבנן דאית להו דחיישינן צריך נגר ליישב דמה חששא היא זו מאחר דקי"ל דדברים שבלב אינם דברים וכעת צל"ע:

וראיתי לר' עובדיה בפ"ד דשקלים דפירשה למתניתין כאוקימתא קמייתא דרבא דפליגי אי חיישינן שמא לא ימסרם יפה והקשה הרב בעל תוי"ט שם דמ"ש הכא דחיישינן שמא לא ימסרם יפה משקלים דמקבלים מנשים ועבדים וקטנים וכדתנן בפ"ק ולא חיישינן דלמא לא ימסרו יפה. (א"ה עיין מה שכתב מהור"ר בצלאל בשלהי מציעא בשם הראב"ד). ותירץ דשאני שקלים שאין גופן קרב וכשמשתנין שיקנו בהם דבר הקרב נשתנה נמי לשל צבור. ואח"כ לא נחה דעתו של הרב ז"ל בתירוץ זה וחילק דשאני עומר ושתי הלחם דהיו פעם אחת בשנה איכא למיחש דלמא לא ימסרם יפה משום דנוח להם שיקרבו משלהם אבל שקלים דלקרבנות דכולה שתא ליכא למימר נוח להם וא"ש נמי ללישנא בתרא דהבטה בהפקר לא קני ולאותו לשון טעמא דרבנן שתקנו שכר כדי שיהיה קול כו' וכשמוחלין נמצא שיש לשומרים אותן מעות בתרומה ואין לצבור חלק בהן ולפ"ז אין לחלק משום שאין גופן קרב ע"כ. ומדברי רבינו נראה דס"ל דללישנא בתרא ס"ל לת"ק דחיישינן דלמא לא ימסרם יפה ומ"ה אמרו לר"י מדבריך לדברינו אין באין משל צבור וכבר כתבנו דאפשר דלפי אוקמתא זו ס"ל לת"ק דלא חיישינן דלמא לא כו'. ובעיקר החילוק שחילק הרב בין דבר הבא פ"א בשנה לשקלים לא ידעתי מהו:

ולפי חומר הנושא נ"ל לחלק דשאני שומרי ספיחים דלעולם יש לשומר חלק בהם כיון דבאים משל צבור חיישינן דלמא לא ימסרם יפה דסבור השומר דמה שב"ד אומרים לו שימסרם יפה הוא כדי שיהיה לכל ישראל חלק במצוה ומש"ה אינו מוסרן יפה דניחא ליה שיקרבו משלו. אבל גבי שקלים דרחמנא אמר דכהנים ונשים ועבדים לא יהיה להם חלק בקרבנות כי מסרי לצבור ליכא למיחש דלמא לא ימסרו יפה משום דניחא להו שיקרבו משלהם דלאו ברשיעי עסקינן מאחר שרואים דאפילו בשותפות אין חפץ לה' שיהיה להם חלק בקרבנות צבור מש"ה לא חיישינן דלמא לא ימסרו יפה: